

Funkcja edukacyjno-kulturalna bibliotek w społeczności lokalnej

Educational-cultural function of libraries in a local society

Słowa kluczowe: biblioteki szkolne, biblioteki publiczne, społeczeństwo informacyjne, funkcja edukacyjno-kulturalna, społeczność lokalna, zainteresowania czytelnicze młodzieży, uczestnictwo w kulturze.

Key words: school libraries, public libraries, information society, educational-cultural function, local society, reader's interests of young people, participation in a culture

Summary

In a local society, school and public libraries collaborate actively and create knowledge society out of concern for their users. The main mission of these libraries, i.e. mediation in a public communication and classic functions resulting from it, among others: information, educational and cultural, is still actual. The dominant role is played by the information function and, especially in local libraries, educational-cultural function. The school libraries are also concerned as specific environmental libraries.

Biblioteki szkolne i publiczne w środowisku lokalnym w trosce o dobro swoich użytkowników, jak i swoje własne, powinny aktywnie współpracować i współtworzyć społeczeństwo wiedzy. Podstawowa misja tych bibliotek, czyli mediacja w komunikacji publicznej oraz wynikające z niej klasyczne funkcje, m.in.: informacyjna, edukacyjna i kulturalna, są nadal aktualne. Zmienia się natomiast znaczenie i waga, jaką przywiązuje się do poszczególnych zadań bibliotecznych oraz sposoby ich realizacji, czyli konkretne role, formy i metody pracy. Obecnie dominującą rolę pełni funkcja informacyjna, niemniej ważny i znaczący aspekt pełni funkcja edukacyjno-kulturalna zwłaszcza w bibliotekach środowiskowych. Do specyficznych bibliotek środowiskowych należą również biblioteki szkolne.

Artykuł oparty został na badaniach, które prowadzone były w roku szkolnym 2004 i 2005 wśród licealistów polskich klas pierwszych i trzecich w trzech środowiskach (wieś, małe i duże miasto) w regionie radomskim i wśród licealistów francuskich w roku szkolnym 2007 i 2008 również z klas pierwszych i maturalnych w dwóch środowiskach (małe i duże miasto) w regionie Île-de-France. Metodą sondażu diagnostycznego (ankieta audytoryjna) przebadano 455 licealistów polskich i 236 licealistów francuskich, przeprowadzono 18 wywiadów z uczniami klas pierwszych i maturalnych i 14 wywiadów z nauczycielami języka i literatury polskiej i francuskiej oraz nauczycielami bibliotek szkolnych. Przeprowadzono także 12 wywiadów

z pracownikami bibliotek publicznych na obszarze prowadzonych badań. Dokonano analizy dokumentacji pedagogicznej badanych 18 klas w Polsce i 10 klas we Francji oraz wyników egzaminu maturalnego. Na terenie badań w regionie radomskim w 2005 roku znajdowało się 6 bibliotek publicznych i 2 pedagogiczne, z kolei w regionie Île-de-France mieściły się 23 biblioteki miejskie (mediateki) i 3 biblioteki centralne, które – jak wynikało z wypowiedzi respondentów – były dosyć często i chętnie odwiedzane przez licealistów.

We Francji funkcjonują trzy typy sieci bibliotek: Biblioteki Miejskie, Centralne Biblioteki Wypożyczeń i biblioteki szkolne. Biblioteka szkolna we Francji nosi nazwę Centrum Dokumentacji i Informacji. Pracownicy biblioteki organizują życie kulturalne szkoły: wystawy, wycieczki do muzeów, galerii. Rozdają także bilety, umożliwiające korzystanie z repertuaru kin i teatrów. Szkolni bibliotekarze francuscy nie prowadzą lekcji bibliotecznych, ale wspomagają proces dydaktyczny szkoły.

Dobrym przykładem biblioteki szkolnej może być **biblioteka w Lycée Jean-Baptiste Corot w Savigny-sur-Orge**, w skład której wchodziło kilka sal. Uczniowie mogli korzystać z księgozbioru na miejscu lub wypożyczać do domu. W roku szkolnym 2007/2008 księgozbiór biblioteki liczył 19 447 woluminów w tym 409 w językach obcych, były to powieści: angielskie, hiszpańskie, niemieckie i rosyjskie. Prenumerowano 44 tytuły czasopism, wśród których znajdowało się 7 tytułów w językach obcych (angielskim, hiszpańskim i niemieckim). Licealiści wypożyczyli 1344 książki. Biblioteka posiadała bogate wyposażenie medialne: 26 komputerów podłączonych do Internetu z miejscami umożliwiającymi korzystanie z księgozbioru podręcznego oraz jeden wideoprojektor. Szkoła oczekiwała również na dotacje z funduszy Unii Europejskiej w celu urządzenia kolejnej mediateki.

Biblioteki w szkołach francuskich są idealnym miejscem do pracy z książką. Swobodny, wolny od przymusu, bezpośredni, serdeczny, nieskrępowany ocenami szkolnymi kontakt ucznia z bibliotekarzem oraz jego życzliwa porada, stwarza duże szanse prawidłowego obcowania uczniów z różnymi zbiorami bibliotecznymi na zasadzie partnerstwa.

Dobrym przykładem biblioteki wpisującej się swoją działalnością w nurt *funkcji edukacyjno-kulturalno-obywatelskiej* jest **Biblioteka Pedagogiczna w Lipsku**, która stanowi filię Biblioteki Pedagogicznej w Radomiu. Istnieje od 1958 roku, wypełniając misję zaspokajania potrzeb edukacyjnych, informacyjnych i czytelniczych tysięcy użytkowników. Służy kształcącym się i doskonalącym nauczycielom, studentom oraz uczniom. Biblioteka Pedagogiczna gromadzi, opracowuje i udostępnia zbiory, prowadzi działalność informacyjno-bibliograficzną, wspomaga nauczycieli bibliotekarzy poprzez udzielanie instruktażu oraz doradztwo. Oferuje lekcje biblioteczne z Edukacji czytelniczo-medialnej i regionalnej. Współorganizuje kursy i warsztaty szkoleniowe dla nauczycieli oraz spotkania z przedstawicielami wydawnictw. Wspomaga nauczycieli w procesie zdobywania kolejnych stopni awansu zawodowego, m.in. poprzez udostępnianie najnowszej literatury. Dla uczniów organizuje konkursy, pogadanki, prelekcje i spotkania z regionalistami. Pracownicy biblioteki przygotowują wystawy tematyczne, jubileuszowe i okolicznościowe. Od kilku lat Biblioteka Pedagogiczna w Lipsku prowadzi szeroką działalność kulturalno-oświatową między innymi: wieczory poetyckie, spotkania autorskie, recitale, koncerty i konkursy. W bibliotece tej działa również „Galeria między półkami”. Prezentowane są w niej prace plastyczne artystów profesjonalnych i amatorów, wystawy fotografii, eksponaty z kolekcji hobbystycznych oraz wystawy organizowane we współpracy z innymi ośrodkami kultury. Biblioteka współpracuje także z placówkami oświatowo-wychowawczymi, czyli

z Lipskim Centrum Kultury, Towarzystwem Przyjaciół Ziemi Lipskiej „Powiśle”, Biblioteką Publiczną Miasta i Gminy w Lipsku oraz z gminną rozgłośnią radiową „Twoje Radio Lipsko”. W Bibliotece Pedagogicznej mieści się również redakcja lokalnego kwartalnika społeczno-kulturalnego „Życie Powiśla”. Do sprawnego poruszania się po zasobach biblioteki służy jej warsztat informacyjny, na który składają się: katalog alfabetyczny i rzeczowy, kartoteka zagadnieniowa i tekstowa, która zawiera artykuły i wycinki prasowe, ryciny i fotografie oraz kartoteka autorskich scenariuszy zajęć, uroczystości szkolnych i referatów opracowanych przez nauczycieli. W roku 2005 Biblioteka Pedagogiczna prenumerowała 55 tytułów czasopism, a priorytetem były pisma pedagogiczne, popularnonaukowe, społeczno-kulturalne i literackie. Z dużą pieczołowitością w bibliotece tej gromadzone są czasopisma regionalne. Księgozbiór Biblioteki Pedagogicznej w roku 2005 wynosił 21 488 woluminów. Bibliotekę odwiedziło 4222 czytelników, w tym 872 nauczycieli, 1593 studentów i 1308 uczniów, którzy wypożyczyli 9074 woluminy.

W czytelnictwie bibliotek publicznych wyróżnić można dwa nurty. Pierwszy z nich służy potrzebom ukształtowanym przez szkołę i inne ośrodki wychowania młodzieży, towarzysząc w ten sposób kierunkom przez nie inspirowanym. Drugi natomiast kształtuje się i rozwija niezależnie od instytucji oświatowych. Jest to zapewne uczestnictwo w kulturze pozbawione jakiegokolwiek przymusu, które wyrasta z ukształtowanych już potrzeb poznawczych czytelnika. Świadomość czytelnicza wzrasta równoległe z poziomem wykształcenia. Sytuacja ta tłumaczy również fakt intensywniejszego czytelnictwa ludzi młodych, chociaż w dalszej konsekwencji nawyk czytania i poszukiwania wiedzy jest wartością trwałą. Dzięki tym nurtom biblioteki publiczne są integralnie powiązane z systemem oświaty i stanowią jego produkt. Zarówno w Polsce, jak i we Francji biblioteki publiczne organizują liczne wystawy, wieczory bajek, filmów dokumentalnych, wieczory autorskie, konkursy dla dzieci i młodzieży. Prezentują nowości wydawnicze oraz dyskutują z młodzieżą na tematy istniejących problemów społecznych.

Edukacyjna rola bibliotek szkolnych i publicznych polega przede wszystkim na stworzeniu zaplecza dla edukacji szkolnej i środowiskowej. Zadania bibliotek obydwu typów do pewnego stopnia upodabniają się – przynajmniej w Polsce, m.in. ze względu na wzrost liczby uczniów i studentów, mieszkających daleko od szkoły czy ośrodków akademickich, oczekujących, że lokalna biblioteka publiczna zaspokoi ich potrzeby, dlatego konieczna jest współpraca w zakresie edukacji bibliotek szkolnych z publicznymi¹, a więc stworzenie zaplecza dla nowych form kształcenia i samokształcenia, takich jak edukacja elektroniczna na odległość poprzez digitalizację potrzebnych dokumentów, tworzenie bibliotek cyfrowych, przygotowywanie własnych materiałów i narzędzi dydaktycznych, aktywną pomoc użytkownikom we współpracy z instytucjami edukacyjnymi różnego szczebla, czyli współtworzenie wirtualnego środowiska edukacyjnego, prowadzenie przysposobienia komunikacyjnego na poziomie umiejętności technicznych (np.: czytanie, obsługa komputera, korzystanie z Internetu), intelektualnych (np. techniki wyszukiwania informacji w Internecie zgodnie z potrzebami konkretnego użytkownika) oraz w wymiarze strategicznym (np. *wdrażanie użytkowników do korzystania z elektronicznego zaplecza informacyjnego w obszarze wybranej specjalności*²), promowanie i wytworzenie nawyku

¹ J. Wojciechowski, *Uwagi o typologii bibliotek*. „Biblioteka w Szkole” 2001, nr 5, s. 109–122.

² J. Wojciechowski, *Biblioteczne rekomendacje i filtracje*, [w:] M. Kocójowa (red.), *Przestrzeń informacji i komunikacji społecznej*, Kraków 2004, s. 248–255.

korzystania z informacji i komunikatów nieinformacyjnych, zwłaszcza w środowiskach, gdzie takich nawyków nie ma.

W ramach środowiskowej pracy z użytkownikiem – zarówno w Polsce, jak i we Francji – biblioteki publiczne, dostosowując się do potrzeb społecznych i zainteresowań środowiska, realizują programowe cykle czytelnicze, edukacyjne i regionalne w formie warsztatów, spotkań, prelekcji, konkursów, ukazując w ten sposób zagadnienia wychowawcze związane z regionem. Oferty imprezowe kierowane są do różnych grup wiekowych. Dla dorosłych i młodzieży organizowane są spotkania autorskie i prelekcje, w których preferowana jest tematyka społeczna, literacka, geograficzna i historyczna. Spotkania z poezją współczesną, na których omawiane są prądy i nurty poetyckie oraz twórczość współczesnych poetów. Interesujące dla tej grupy wiekowej są także prelekcje z zakresu psychologii stosowanej, np.: asertywność, komunikatywność, porozumienia z rodzicami, osiąganie sukcesów. W ramach funkcji edukacyjnej organizowane są także spotkania na temat: patologii, narkomanii i niebezpiecznego działania sekt. Programy dla dzieci są także różnorodne, uwzględniające wiek uczestników (począwszy od przedszkolaków). Dla najmłodszych są wyodrębnione tzw. Kącki Malucha, czyli miejsca zabaw i pierwszej edukacji poprzez możliwości malowania czy przeglądania kolorowych książeczek. Organizowane są także działania animacyjne pod hasłem: *Dorastamy z książką*, które obejmują cykliczne imprezy czytelnicze z elementami zabawy, a ich celem jest rozwój emocjonalny i intelektualny dzieci.

Biblioteki szkolne i publiczne w naturalny sposób tworzą przede wszystkim zaplecze dydaktyczne dla edukacji szkolnej i samokształcenia. Obecnie jednak zadania edukacyjne bibliotek obydwu typów nabierają coraz większego znaczenia, a ich zakres rozszerza się. Dlatego mamy do czynienia ze społeczeństwem uczącym się po to, aby wykorzystać szanse i możliwości rozwoju osobistego, zawodowego, podniesienia jakości życia i pracy oraz uniknąć zagrożeń, takich jak: zepchnięcie osób nieradzących sobie w świecie informacji na margines życia społecznego, skazanie na bezrobocie, biedę i ich konsekwencje³.

Role bibliotek uwarunkowane są – w oczywisty sposób – przez określony kontekst cywilizacyjny. Współczesne biblioteki prowadzą działalność w ramach społeczeństwa informacyjnego lub społeczeństwa wiedzy. O formacji tej pisało wielu badaczy, między innymi: Tomasz Goban-Klas i Joanna Długosz, która stwierdziła, że jest to *społeczeństwo, w którym informacja jest intensywnie wykorzystywana w życiu ekonomicznym, społecznym, kulturalnym i politycznym, które posiada bogate środki komunikacji i przetwarzania informacji, będące podstawą tworzenia większości dochodu narodowego oraz zapewniające źródło utrzymania większości ludzi*⁴. Z bibliotekarskiego punktu widzenia istotne jest zatem, że pojęcie społeczeństwa wiedzy ma nie tylko wymiar czysto informacyjny bądź informacyjno-technologiczny (komputeryzacja, kształtowanie się międzynarodowej infrastruktury w dziedzinie procesów, systemów, zasobów i standardów informacyjnych, nowe metody i narzędzia informacji, rozwój Internetu itd.), ale również edukacyjny i kulturalny.

---

³ J. Długosz, *Społeczeństwo informacyjne a wykluczeni*. Biuletyn EBIB 2003, nr 7 <http://ebib.oss.wroc.pl/2003/47/dlugosz.php> [odczyt: 15.06.2005].

⁴ Ibidem.

Podsumowanie

W kształtowaniu kultury lokalnej tradycyjną rolę odgrywają, umocowane ustawowo, instytucje publiczne przede wszystkim domy kultury i biblioteki. Działanie tego rodzaju placówek może i powinno być daleko bardziej wielopłaszczyznowe. W artykule przedstawione zostały jedynie wybrane aspekty funkcjonowania bibliotek szkolnych i publicznych w badanych środowiskach lokalnych. Zwrócono także uwagę na istotne znaczenie funkcjonowania bibliotek w społeczeństwie wiedzy.

Z analizy badań wynikało, że biblioteki mają do spełnienia ważną rolę, której muszą się podjąć zarówno w interesie użytkowników, jak i własnym, po to, aby móc odnaleźć się w otaczającej nas rzeczywistości i nie odbiegać od standardów bibliotek państw europejskich chociażby takich jak we Francji. Oprócz tradycyjnych usług biblioteki mogą oferować nowe funkcje – atrakcyjne zajęcia dla dzieci i młodzieży, gromadzenie i udostępnianie informacji lokalnej, szkolenia z obsługi komputera i Internetu dla seniorów, bezrobotnych i niepełnosprawnych. Biblioteki publiczne, gminne i ich filie będą miały szansę stać się miejscami atrakcyjnymi dla mieszkańców, a pracownicy bibliotek będą lepiej przygotowani do pełnienia aktywnej roli w społeczności lokalnej i podejmowania takich inicjatyw, które są najbardziej oczekiwane przez mieszkańców.

Literatura

1. Kocójowa M. (red.): *Przestrzeń informacji i komunikacji społecznej*. Kraków 2004.
2. Kołodziejska J.: *Kultura, gospodarka, biblioteka*, Warszawa 1992.
3. Skrzypkowska J.: *Biblioteki publiczne w społeczeństwie informacyjnym*. Katowice 1998.
4. *Rola biblioteki w społeczeństwie informacyjnym*. Kielce 2008.
5. Zybert E., Zając M. (red.): *Biblioteki w systemie kultury jednoczącej się Europy*. Warszawa 2007.

Informacje korespondencyjne autora:

Barbara BOROWSKA

Doktorantka Uniwersytetu Warszawskiego

Wydział Polonistyki

Instytut Kultury Polskiej

Krakowskie Przedmieście 26/28

00-927 Warszawa

bborowska1@gmail.com